

*Анжела Станіславівна Харченко,  
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології,  
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,  
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, Україна*

## ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПЕДАГОГІВ

*У статті аналізується проблема професійної спрямованості студентів-педагогів. Розглядаються наукові позиції, на яких ґрунтується аналіз сутності, структури, етапів становлення та умов формування професійно-педагогічної спрямованості майбутніх педагогів. Обґрунтовується необхідність психологічного вивчення творчо-гуманістичної спрямованості студентів-педагогів у процесі навчання у вищому навчальному закладі.*

**Ключові слова:** *спрямованість, професійна спрямованість, професійно-педагогічна спрямованість, творчо-гуманістична спрямованість, формування спрямованості, особистість майбутнього педагога.*

**Постановка проблеми.** Новий Закон України «Про вищу освіту» (від 01.07.2014 р.) примусив звернути увагу українського суспільства до системи підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців на ринку праці, що вимагає формування у студентів, зокрема вищого педагогічного навчального закладу, професійно важливих особистісних утворень. Адже професія вчителя вимагає наявності у людини як особистісних, так і професійних якостей. Проте, у сучасному освітньому просторі спостерігається дефіцит психологічного ресурсу особистості педагога.

Дані психологічних, педагогічних та соціологічних досліджень свідчать про те, що, обираючи вищий педагогічний навчальний заклад, студенти орієнтуються здебільшого на отримання вищої освіти; за позитивного ставлення до професії педагога не планують нею займатися; розуміють важливість гуманного ставлення до дитини, вияву творчості у діяльності, прагнення до самоосвіти, проте, в реальній освітньо-професійній діяльності їх демонструють недостатньо; частина студентів не має прагнення розвивати власні особистісні якості відповідно до сучасних вимог професії і взагалі схильна сприймати педагогічну діяльність як життєву невдачу. Крім цього, іноді абстрактне ставлення до студента з боку викладачів, педагогічний формалізм, недостатній зв'язок завдань з навчальних дисциплін з майбутньою професійною діяльністю майже не сприяють формуванню професійно-педагогічної спрямованості.

Проте, в освітньому просторі вищого педагогічного навчального закладу вкрай важливою є організація для студентів умов творчої взаємодії, ставлення до студента як суб'єкта власного професійного зростання, створення умов для самореалізації і самовизначення майбутнього фахівця.

Дослідження психологів переконливо доводять, що важливою умовою професійного становлення майбутнього педагога є його професійно-педагогічна спрямованість, від якої залежить ефективність педагогічної діяльності.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Незважаючи на розробленість багатьох аспектів спрямованості особистості, проблема професійної спрямованості молоді досі залишається актуальною. На сьогодні важливим є переосмислення її змісту, структури, типів, умов формування у студентів.

Проблема професійної спрямованості особистості знайшла відображення у працях Б. Г. Ананьєва, Ю. О. Афонькіної, О. О. Бодальова, П. Я. Гальперіна, Е. Ф. Зеєра, Л. М. Зибіної, О. М. Іванової, Н. Б. Іванцової, Є. О. Клімова, М. Д. Левітова, О. М. Леонтьєва, А. К. Маркової, Л. М. Мітіної, В. М. Мясіцева, В. П. Парамзіна, К. К. Платонова, А. А. Подлеснова, С. Л. Рубінштейна, А. П. Сейтешева, В. О. Сластьоніна та інших дослідників. У їх роботах окреслено напрямки досліджень професійної спрямованості: вивчення її змісту і структури; виявлення етапів становлення та рівнів сформованості; розробка критеріїв оцінки і методів її діагностики; обґрунтування умов формування.

У працях психологів професійна спрямованість визначається як один з видів спрямованості особистості, прояв загальної спрямованості у професійній діяльності, системна характеристика особистості.

У сучасній психології є принаймні два загальні підходи до розуміння професійної спрямованості [9]. У межах першого підходу професійна спрямованість розглядається як устремління, бажання, потреба й можливість індивіда виконувати певну діяльність (С. А. Зимічева, Н. В. Кузьміна, А. К. Маркова та інші), а також схильність, здатність (Ф. Н. Гоноболін, В. О. Сластьонін, О. І. Щербаков та інші). У цьому підході приділяється увага професійно важливим якостям суб'єкта.

Другий підхід акцентує увагу на взаємовпливі професійної діяльності й особистості суб'єкта, невіддільності професійного й особистісного розвитку (С. Аксельраде, Е. Гінзберг, В. Гінзбург та інші), ролі особистісних особливостей суб'єкта в реалізації професійної діяльності (Е. Ф. Зеєр, Н. В. Кузьміна, А. К. Маркова, Л. М. Мітіна та інші), значенні гармо-

нізації особистісного і професійного аспектів розвитку людини для ефективної організації професійної діяльності (Ю. О. Афонькіна, О. О. Бодальов, Л. А. Головей, Л. М. Мітіна, М. С. Пряжніков та інші).

Можна погодитися з Н. Ю. Марчук [9], що у сучасних дослідженнях здебільшого простежується другий підхід до вивчення професійної спрямованості як системного утворення особистості, що включає різноманіття зв'язків і залежностей (бажань, устремлень, світогляду, мотивів, цілей тощо) як у межах професійної спрямованості, так і у взаємодії з іншими утвореннями особистості (волею, емоціями, характером тощо). Отже, визнається взаємний вплив особистості суб'єкта професійної діяльності й особливостей цієї діяльності.

Л. М. Зибіна визначає професійну спрямованість особистості як «... прояв загальної спрямованості особистості, складний багатоплановий процес, який орієнтує діяльність людини в професійному просторі, що надає цій діяльності стійкості до зовнішніх факторів, що відбиває і зумовлює мотиви діяльності, цілі і ставлення до дійсності, опосередковане процесом професіоналізації» [5, с.10].

Важливою для нашого дослідження є періодизація генези професійної спрямованості, виявлена Ю. О. Афонькіною [2]. Вона містить узагальнену характеристику стадій та етапів її розвитку. На першій стадії, що включає дошкільний і молодший шкільний вік, визначаються передумови професійної спрямованості, що створює основу для подальшого розвитку її компонентів. Друга стадія (підлітковий вік) пов'язана з виникненням професійної спрямованості. На цій стадії відбувається ієрархізація і розширення спонукань, які людина передбачає реалізувати в професії. На третій стадії, що охоплює юнацький та студентський вік, відбувається становлення професійної спрямованості. Проте, Н. М. Дороніна [4] додає етап після закінчення вишу, який характеризується розвитком професійної спрямованості у трудовій діяльності молодого фахівця. Таким чином, генезис професійної спрямованості постає як діалектичний процес.

Дослідження особистості майбутнього педагога здійснюються за допомогою як цілісного підходу, так і вивчення її складових: мотивів, ціннісних орієнтацій, емпатії, емоційних особливостей, рефлексії, а також спрямованості, зокрема, професійної.

У дослідженні, проведеному І. О. Менщиковою [10], було виявлено, що професійна спрямованість включає такі відмінні підсистеми: підсистему професійної спрямованості особистості студентів технічної підготовки і підсистему професійної спрямованості особистості студентів гуманітарної підготовки. Кожна підсистема характеризується змінами організованості професійної спрямованості особистості студентів протягом навчання у виші. У студентів технічної підготовки, в цілому, спостерігається позитивна динаміка, проте у студентів гуманітарної підготовки – регресивні тенденції.

**Мета статті** полягає в аналізі досліджень сутності, структури, етапів розвитку та умов формування професійно-педагогічної спрямованості сучасних студентів, а також окресленні перспектив її подальшого вивчення.

**Виклад основного матеріалу.** У психологічних дослідженнях, присвячених проблемі професійно-педагогічної спрямованості, розкривається її сутність, структура, умови становлення та формування. Проте, не існує єдиного підходу до розуміння її сутності та структури.

У розумінні науковцями професійно-педагогічної спрямованості можна виокремити декілька підходів. Перший підхід постулює емоційно-ціннісне ставлення до професії вчителя, бажання нею займатися (Н. В. Кузьміна, А. К. Маркова, Я. Л. Коломінський, Г. А. Томілова, С. А. Зимічева та інші). Другий підхід визнає педагогічну спрямованість як професійно значущу якість особистості вчителя, компонент педагогічних здібностей (О. О. Бодальов, Ф. Н. Гонаболін, В. О. Сластьонін, О. М. Леонтьєв, В. П. Сімонов та інші). Третій підхід в основу розуміння цієї спрямованості покладає рефлексивне керування вчителя діяльністю учнів (Ю. М. Кулюткін, Г. С. Сухобська, І. В. Фастовець, О. Б. Орлов) тощо.

На думку Н. В. Кузьміної [7], педагогічна спрямованість – це інтерес до педагогічної діяльності та потреба в ній, усвідомлення труднощів у роботі вчителя, прагнення оволодіти основами педагогічної майстерності.

А. К. Маркова [8] визначає педагогічну спрямованість як мотивацію до професії вчителя, в якій головне – дієва орієнтація на розвиток особистості учня.

На думку Л. М. Мітіної [11], педагогічну спрямованість слід розуміти як у вузькому, так і широкому сенсі. Так, у вузькому значенні педагогічна спрямованість «... визначається ... як професійно значуща якість, яка займає центральне місце у структурі особистості вчителя і зумовлює його індивідуальну й типову своєрідність» [11, с. 67]. Ширше розуміння педагогічної спрямованості – «... система ціннісних орієнтацій, що задає ієрархічну структуру домінуючих мотивів особистості педагога, змушує вчителя до її утвердження в педагогічній діяльності і спілкуванні» [11, с. 67].

Н. Ю. Марчук [9] визначає професійно-особистісну спрямованість як інтегративний конструкт особистості педагога, що відображає специфіку професійної діяльності, заломлену в особистісних особливостях індивіда, включає в себе інтенційну активність особистості, специфічно сформовану в умовах професійної діяльності, і визначає концептуальні особливості в реалізації професійної діяльності та професійно-особистісному розвитку суб'єкта.

Динаміка педагогічної спрямованості визначається тим, що долається ситуативність поведінки й мотивації, відбувається перебудова мотиваційної структури особистості вчителя з предметної спрямо-

ваності на гуманістичну, усвідомлюється система цінностей і мотивів поведінки, діяльності і спілкування [11, с. 68].

Гуманістична спрямованість особистості педагога є якісною характеристикою професійно-педагогічної спрямованості. Вона пов'язана з розвитком ціннісно-мотиваційної сфери особистості, вибірковим ставленням особистості до дійсності і розглядається як динамічне особистісне утворення, сукупність особистісно-ціннісних якостей людини, готовність особистості до встановлення відповідних стосунків з оточуючими [3].

У структурі професійної спрямованості особистості студентів Л. М. Зибіна [5] виокремлює емоційний, когнітивний, поведінковий, мотиваційно-потребовий, перспективно-цільовий, духовний та ціннісно-смысловий (як системотвірний) компоненти. Ці структурні компоненти відповідають різним рівням її сформованості.

На думку Ю. О. Афонькіної, система компонентів професійної спрямованості включає емоційний, когнітивний, мотиваційний, вольовий, контрольний оцінковий компоненти; вона виникає гетерохронно й виявляється у соціальних формах поведінки й детермінується ними [2].

Л. М. Мітіна [11] пропонує таку ієрархічну структуру педагогічної спрямованості вчителя: 1) спрямованість на дитину (та інших людей), пов'язана з турботою, інтересом, любов'ю, сприянням розвитку її особистості і максимальної самоактуалізації її індивідуальності; 2) спрямованість на себе, пов'язана з потребою у самовдосконаленні та самореалізації в сфері педагогічної праці; 3) спрямованість на предметну сторону професії вчителя (зміст навчального предмета).

На думку І. В. Фастовець [12], професійно-педагогічна спрямованість має складну структуру, представлену ієрархією професійних мотивів учителя. Ієрархія професійних мотивів учителя включає орієнтацію на зміст навчального предмета, спілкування, самовдосконалення, а також рефлексію цих мотивів із переважним урахуванням способу або результату діяльності. Вищий рівень професійно-педагогічної спрямованості характеризується орієнтацією вчителя на розвиток особистості учнів і рефлексією цієї орієнтації. Також виявляється різний характер професійно-педагогічної спрямованості у студентів і вчителів. До структури професійно-педагогічної спрямованості студентів, на відміну від учителів, увійшли мотиви спілкування; найбільша широта спрямованості спостерігалася у студентів-першокурсників порівняно з учителями; найбільше усвідомлення всіх груп мотивів спостерігалися у випускників і вчителів; дієвість спрямованості за мотивами навчального предмета вище у вчителів, а за мотивами спілкування – у студентів-першокурсників; найбільш стійкими мотивами у студентів-першокурсників виявилися мотиви навчального предмета і спілкування, а у вчителів – мотиви

навчального предмета і вдосконалення; позитивне емоційне забарвлення спрямованості знижується від перших курсів до випускних і далі до групи вчителів.

Н. О. Бочаріна [3] вважає, що у структурі гуманістичної спрямованості майбутнього соціального педагога можна виділити соціально-когнітивний, мотиваційний, емоційно-ціннісний та конативний компоненти. Критеріями сформованості гуманістичної спрямованості є такі: культурні та професійні компетенції, професійне самовизначення й самореалізація, ціннісне ставлення до інших та до себе, позитивна соціально-комунікативна активність.

У дослідженні, проведеному Н. М. Дороніною [4], показано, що особливості професійної спрямованості студентів педагогічного вишу зумовлюються спеціальністю, що найбільш яскраво виявляється у змісті мотивів професійного вибору. Основним мотивом вибору професії для студентів педагогічного факультету (ПФ) є «бажання працювати з дітьми» (власне – педагогічна спрямованість), а для студентів фізико-математичного факультету (ФМФ) – «можливість займатися улюбленим предметом» (предметна спрямованість), що зберігаються протягом усього періоду навчання у виші; у структурі навчальної мотивації домінує мотив отримання диплома, на другій позиції у студентів ПФ стоїть потреба в афіліації, а у студентів ФМФ – потреба в пізнанні.

К. О. Андреева [1] виявила, що на етапі навчально-професійної підготовки професійно-педагогічна спрямованість особистості може розвиватися нерівномірно, відбиваючись у переважній орієнтації або на процес навчання, або на процес виховання, або в оптимальній (мішаній) орієнтації, яка передбачає гармонійне їх сполучення. Менше половини студентів – майбутніх учителів початкових класів – мають оптимальну орієнтацію. Динаміка власне-педагогічної спрямованості здебільшого характерна для студентів третього і четвертого курсів.

І. В. Фастовець [12] установила нерівномірність розвитку гуманістичного типу професійно-педагогічної спрямованості. Так, найбільш високі показники цей тип спрямованості отримує на перших курсах педагогічного вишу, поступово знижуючись до випускного курсу і далі в групі вчителів. Вищий рівень гуманістичного типу професійно-педагогічної спрямованості, що полягає в спрямованості на сприяння вчителя розвитку особистості учнів, знижується також від першого курсу до випускного і далі в групі вчителів. Проте, цей тип спрямованості є більш зрілим у вчителів, ніж у студентів.

За результатами дослідження, проведеного Н. О. Бочаріною [3], виявлено, що більшість майбутніх соціальних педагогів чітко не усвідомлюють ціннісно-рольову значущість гуманістичної спрямованості у своїй життєдіяльності, а тому не орієнтовані на мотивоване оволодіння професією соціального педагога та її практичну реалізацію. Також виявлено, що ціннісне ставлення до інших та до себе та професійне

самовизначення й самореалізація знаходяться на низькому рівні розвитку; культурні і професійні компетенції та позитивна соціально-комунікативна активність – на середньому рівні з тенденцією до низького.

Виділяють такі стадії розвитку професійної спрямованості студентів педагогічного вишу: 1) наявність інтересу як відображення стійкої й актуальної потреби; 2) формування схильності та стійкого інтересу; 3) становлення цілеспрямованості – комплексних і стійких інтересів і потягів, які стали основними мотивами поведінки [6].

Психологи та педагоги виділяють низку важливих шляхів формування професійної спрямованості у студентів, які навчаються у педагогічному виші: 1) формування професійно-педагогічної спрямованості через вдосконалення навчального процесу; 2) вдосконалення позанавчальної виховної роботи; 3) організація тренінгу професійного зростання; 4) включення у науково-дослідницьку діяльність тощо.

На етапі навчально-професійної підготовки, як вважає К. О. Андреева [1], розвиток гармонійної професійно-педагогічної спрямованості особистості забезпечує цілеспрямована активізація процесу професійної самосвідомості майбутніх учителів. Це, в свою чергу, сприяє прийняттю цінностей педагогічної професії, усвідомленню власних педагогічних здібностей, а також зближенню односпрямованих орієнтацій.

Н. М. Дороніна [4] акцентує увагу на необхідності розвитку у студентів-педагогів структурних компонентів професійної спрямованості: мотивів вибору професії, навчальних мотивів і системи професійних уявлень у процесі вивчення спецкурсу «Професія – учитель» і тренінгу професійного зростання.

І. В. Фастовець [12] вважає, що формування гуманістичного типу професійно-педагогічної спрямованості у студентів доцільно починати на початкових етапах навчання у виші як у період, який є найбільш сензитивним до освоєння орієнтації на іншу людину. Важливим у такій роботі є організація мотиваційного тренінгу.

Н. О. Бочаріна [3] довела, що цілеспрямоване формування гуманістичної спрямованості зумовлює суттєві позитивні зміни в рівнях розвитку її особистісних показників. Програма, спрямована на підвищення рівня сформованості гуманістичної спрямованості майбутнього соціального педагога, включає проведення бесід, консультацій, психолого-педагогічних семінарів, круглих столів з практичним психологом та кураторами академічних груп; проведення індивідуальних і групових консультацій, лекцій, бесід, проблемних ситуацій, групових обговорень, дискусій, семінарів та соціально-психологічного тренінгу зі студентами.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Е. А. Особенности развития профессионально-педагогической направленности личности будущих учителей начальных классов на этапе

Попри значущість проведених досліджень, що стосуються професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутніх педагогів, нами не виявлено робіт, у яких розкривалися б сутність, структура, етапи розвитку та умови формування її творчо-гуманістичної спрямованості. Адже вкрай важливим для майбутніх педагогів є не лише усвідомлення творчо-гуманістичних цінностей, але й активна орієнтація на них у майбутній професійній діяльності.

**Висновки.** Отже, професійна спрямованість є інтегративною якістю особистості, до структури якої включають мотиви, цілі, цінності, потреби, установки тощо. Вона пов'язана з орієнтацією на професію.

На основі аналізу наукової літератури було виявлено, що професійно-педагогічна спрямованість у зв'язку з її високою значущістю та актуальністю досліджується доволі інтенсивно. Автори розуміють її зміст як емоційно-ціннісне ставлення до професії вчителя, бажання нею займатися; як професійно значущу якість особистості вчителя, компонент педагогічних здібностей; рефлексивне керування вчителем діяльністю учнів тощо. Існуюча своєрідність теоретичних концепцій до сутності професійно-педагогічної спрямованості свідчить про її різноманіття та значущість для розуміння особистості майбутнього педагога. Якісним рівнем професійно-педагогічної спрямованості є гуманістична спрямованість. Її компоненти є динамічними, проте, сензитивними для розвитку професійно-педагогічної спрямованості є третій і четвертий курси, а гуманістичної – початкові курси навчання у виші.

Особливий інтерес для нашого дослідження становить висновок про те, що формування професійної спрямованості особистості відбувається протягом усіх стадій її професійного становлення.

**Перспективи подальших досліджень.** Серед проблем, які вимагають подальшого дослідницького пошуку, слід виділити творчі компоненти у гуманістичній спрямованості особистості майбутніх педагогів. Вивчення структури і динаміки творчо-гуманістичної спрямованості у майбутніх педагогів дозволить поглибити уявлення про професійне становлення їх особистості. Крім цього, виявлення особливостей цієї спрямованості створить умови для розробки програми психологічного супроводу її формування. Також цікавим є вивчення генези творчо-гуманістичної спрямованості особистості майбутнього педагога. Вищий педагогічний навчальний заклад має бути координатором роботи зі створення сприятливих умов з метою як формування творчо-гуманістичної спрямованості особистості майбутніх педагогів, так і оптимізації їх особистісного розвитку загалом.

учебно-професійної підготовки : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. психол. наук : спец.

19.00.07 «Педагогическая психология» / Е. А. Андреева. – Москва, 2012. – 21 с.

2. Афонькина Ю. А. Генезис профессиональной направленности : автореф. дис. на соискание учен. степ. докт. психол. наук : спец. 19.00.13 «Психология развития, акмеология» / Ю. А. Афонькина. – СПб., 2003. – 33 с.

3. Бочарина Н. О. Психологічні особливості формування гуманістичної спрямованості майбутнього соціального педагога : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Н. О. Бочарина. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – 20 с.

4. Доронина Н. Н. Психологические особенности профессиональной направленности студентов педагогических специальностей : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / Н. Н. Доронина. – Курск, 2006. – 22 с.

5. Зыбина Л. Н. Структурные компоненты и динамика профессиональной направленности личности (на материале студенческой выборки) : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологи» / Л. Н. Зыбина. – Новосибирск, 2009. – 24 с.

6. Кочетов А. И. Формирование профессионально-педагогической направленности студентов педвузов : методические рекомендации для кураторов

и студенческого актива / А. И. Кочетов, А. П. Черных ; [отв. ред. В. В. Котова]. – Рязань, 1975. – 60 с.

7. Кузьмина Н. В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища / Нина Васильевна Кузьмина. – М. : Высшая школа, 1989. – 167 с.

8. Маркова А. К. Психология труда учителя : Кн. для учителя / Аэлига Капитоновна Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 190 с.

9. Марчук Н. Ю. Оптимизация профессионально-личностной направленности педагога : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / Н. Ю. Марчук. – Екатеринбург, 2012. – 23 с.

10. Менщикова И. А. Мотивационно-смысловое содержание профессиональной направленности личности студентов в процессе социализации в вузе : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.05 «Социальная психология» / И. А. Менщикова. – Ярославль, 2015. – 26 с.

11. Митина Л. М. Психология труда и профессионального развития учителя: Учебное пособие [для студ. высш. пед. учеб. завед.] / Лариса Максимовна Митина. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 320 с.

12. Фастовец И. В. Формирование профессионально-педагогической направленности личности учителя : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / И. В. Фастовец. – Москва, 1991. – 20 с.

## REFERENCES

1. Andreeva, E. A. (2012). *Osobennosti razvitiya professionalno-pedagogicheskoy napravlennosti lichnosti buduschikh uchiteley nachalnykh klassov na etape uchebno-professionalnoy podgotovki [Features of development of professional and pedagogical orientation of future primary school teachers' personality in the educational process]. Extended abstract of candidate's thesis.* Moscow [in Russian].

2. Afonkina, Yu. A. (2003). *Genезis professionalnoy napravlennosti [Genesis of professional orientation]. Extended abstract of doctor's thesis.* Moscow [in Russian].

3. Bocharina, N. O. (2012). *Psykhologhichni osoblyvosti formuvannia humanistychnoi spriamovanosti maibutnioho sotsialnoho pedahoha [Psychological features of future social teacher's humanistic orientation formation]. Extended abstract of candidate's thesis.* Pereiaslav-Khmelnitskyi [in Ukrainian].

4. Doronina, N. N. (2006). *Psihologicheskie osobennosti professionalnoy napravlennosti studentov pedagogicheskikh spetsialnostey [Psychological features of students' of pedagogical specialties professional orientation]. Extended abstract of candidate's thesis.* Kursk [in Russian].

5. Zybina, L. N. (2009). *Strukturnye komponenty i dinamika professionalnoy napravlennosti lichnosti (na materiale studencheskoy vyborke) [Structural components*

*and dynamics of personality's professional orientation (based on students sample)]. Extended abstract of candidate's thesis.* Novosibirsk [in Russian].

6. Kochetov, A. I., & Chernykh, A. P. (1975). *Formirovaniye professionalno-pedagogicheskoy napravlennosti studentov pedvuza : metodicheskie rekomendatsii dlya kuratorov i studencheskogo aktiva [Forming of professional and pedagogical orientation of students of pedagogical universities: methodical recommendations for counsels and student unions].* V.V. Kotova (Ed.). Ryazan [in Russian].

7. Kuzmina, N. V. (1989). *Professionalizm deyatelnosti prepodavatelya i mastera proizvodstvennogo obucheniya proftehuchilischa [Professionalism of a teacher and master of the productive educating of professional technical school].* Moscow: Vysshaya shkola [in Russian].

8. Markova, A. K. (1993). *Psihologiya truda uchitelya : Kniga dlya uchitelya [Psychology of teacher labour: Teacher's book].* Moscow: Prosveschenie [in Russian].

9. Marchuk, N. Yu. (2012). *Optimizatsiya professionalno-lichnostnoy napravlennosti pedagoga [Optimization of professional and personality orientation of teacher]. Extended abstract of candidate's thesis.* Ekaterinburg [in Russian].

10. Menschikova, I. A. (2015). *Motivatsionno-smyslovoe sodержanie professionalnoy napravlennosti lichnosti studentov v protsesse sotsializatsii v vuze [Motivational and semantic maintenance of professional orientation of students in the process of socialization at high school]. Extended abstract of candidate's thesis. Yaroslavl [in Russian].*

11. Mitina, L. M. (2004). *Psihologiya truda i professionalnogo razvitiya uchitelya: Uchebnoe posobie dlya studentov vysshikh pedagogicheskikh uchebnykh zavede-*

*niy [Psychology of work and professional development of teachers: textbook for students of higher pedagogical educational institutions]. Moscow: Publishing house "Akademiya" [in Russian].*

12. Fastovets, I. V. (1991). *Formirovanie professionalno-pedagogicheskoy napravlennosti lichnosti uchitelya [Forming of professional and pedagogical orientation of teacher's personality]. Extended abstract of candidate's thesis. Moscow [in Russian].*

*Анжела Станиславовна Харченко,*

*кандидат психологических наук, доцент кафедры психологии,*

*Полтавский национальный педагогический университет имени В. Г. Короленко,*

*ул. Остроградского, 2, г. Полтава, Украина*

### ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ СТУДЕНТОВ-ПЕДАГОГОВ

В статье анализируется проблема профессиональной направленности студентов-педагогов. Рассматриваются научные позиции, на которых основывается анализ сущности, структуры, условий формирования профессионально-педагогической направленности будущих педагогов. На основе анализа научной литературы было выявлено, что профессионально-педагогическая направленность в связи с ее высокой актуальностью исследуется достаточно интенсивно. Авторы понимают ее содержание как эмоционально-ценностное отношение к профессии учителя, желание нею заниматься; как профессионально значимое качество личности учителя, компонент педагогических способностей; рефлексивное управление учителя деятельностью студентов и другое. Существующее своеобразие теоретических концепций о сущности профессионально-педагогической направленности свидетельствует о ее многообразии и значимости для понимания личности будущего педагога. Профессионально-педагогическая направленность имеет сложную структуру, представленную иерархией профессиональных мотивов педагога. Ее компоненты являются динамичными, находятся в постоянном развитии. Особый интерес для нашего исследования представляет вывод о том, что формирование профессиональной направленности личности происходит на протяжении всех стадий ее профессионального становления, а также выделение стадий развития профессиональной направленности студентов в педагогическом вузе. Третий и четвертый курсы обучения в вузе являются сензитивными для развития профессионально-педагогической направленности личности, начальные курсы – для гуманистической. Психологи и педагоги выделяют важные пути формирования профессиональной направленности студентов-педагогов: 1) формирование профессионально-педагогической направленности через совершенствование учебного процесса; 2) совершенствование внеучебной воспитательной работы; 3) организация тренинга профессионального роста; 4) включение в научно-исследовательскую деятельность и другие. Изучение структуры и динамики творческо-гуманистической направленности у будущих педагогов позволит углубить представление о профессиональном становлении их личности. Выявление особенностей этой направленности создаст условия для разработки программы психологического сопровождения ее формирования. Также представляет интерес изучение периодизации генезиса творческо-гуманистической направленности личности будущего педагога.

**Ключевые слова:** направленность, профессиональная направленность, профессионально-педагогическая направленность, творческо-гуманистическая направленность, формирование направленности, личность будущего педагога.

*Anzhela Kharchenko,*

*PhD (Candidate of Psychological Sciences), associate professor of the Department of Psychology,*

*Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University,*

*2, Ostrohradskoho Str., Poltava, Ukraine.*

### PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF FUTURE TEACHERS' PROFESSIONAL ORIENTATION

Most researchers consider professional pedagogical orientation as students' emotional and value attitude towards the profession of a teacher, the desire to be employed as pedagogues at general and higher educational institutions; as professionally valuable teacher's quality, the component of pedagogical skills; teacher's reflexive management of students' activity, etc. There is a number of theoretical concepts about the essence of professional pedagogical orientation, which speaks for its complexity and importance for understanding the personality of a future teacher. Professional pedagogical orientation has a complex structure, which consists of the hierarchy of teacher's professional motives. Its

components are always changing and developing. The formation of professional orientation of a personality takes place at all stages of specialists' professional development. The theoretical analysis has revealed that the third and fourth years of studying at higher educational institutions are the most sensitive for the development of professional pedagogical orientation of future teachers, while the first and second years at the university are important for the humanitarian orientation of future specialists. Some psychologists and pedagogues distinguish the following important ways of forming future teachers' professional orientation: 1) the formation of professional pedagogical orientation by means of teaching process improvement; 2) the perfecting of the extra-curricular activities; 3) organization of professional development trainings; 4) involvement of students into research activities, etc. The studying of the structure and dynamics of creative and humanitarian orientation of future teachers will allow to understand the peculiarities of professional development of future teachers' personality.

**Keywords:** orientation, professional orientation, professional and pedagogical orientation, creative and humanistic orientation, orientation formation, future teacher's personality.

*Подано до редакції 30.09.2014*

---